

СТАНОВИЩЕ¹

на представените трудове за участие в конкурс за академичната длъжност ПРОФЕСОР по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Мултикултурализъм и медии), обявен от СУ „Св. Климент Охридски“ в ДВ, бр. 61 от 2 август 2022 г.

Рецензент: проф. д.н. Андреана Ефтимова

Кандидат: доц. д-р Светлозар Кирилов

I. Оценка на научните и на практическите резултати и приноси на представената за участие в конкурса научно-образователна продукция

Предложените за оценка в конкурса публикации респектират с фокуса си върху няколко важни за обществото проблема и с броя си - 1 монография, 11 студии и 12 статии.

В монографията „Дискриминирани или сами виновни“ (УИ „Св. Климент Охридски“, 2021) доц. Светлозар Кирилов сблъсква структурното и културалното обяснение за ниското качество на живот и образование на ромските и афроамериканските общности и същевременно ги използва като обяснение при сравнението им. Постигане е групирането на причините за етническите, расовите и религиозните конфликти: (1) предрасъдъци и етноцентризъм; (2) конкуренция за ограничени ресурси и (3) фундаментални различия по отношение на ценности и норми (с. 20).

Главите, разглеждащи положението на ромските и афроамериканските общности, са изградени по сходна тематично-структурна схема. И в първата, и във втората глава се посвещават страници върху историята, основните групи и идентичностните пластовете на ромското малцинство в Европа и България, както и на съвременното положение на чернокожите в САЩ. Впечатление прави, че изнесените данни се коментират в координатната система, зададена в началото – чрез сблъсъка на структурното с културалното обяснение за положението на ромската и афроамериканската общност. Този подход позволява монографията да се организира около ясно концептуално ядро и поставя акцента върху психо-социалния анализ на разглежданите явления. Задълбочено са разгледани културалните особености на ромите и афроамериканците, заради които обикновено са стигматизирани от мнозинството: самоотграничаване, ранни бракове и раждания без сключване на брак, колективистични нагласи, краткосрочна времева ориентация, устни културни традиции, неспазване на принципите на макрообществото. Афроамериканската култура се определя не само като култура на бедността и на нисшата класа, каквато е културата на ромското малцинство, но и като култура на съпротивата.

Специален акцент се поставя върху теориите за определящата роля на социалната среда и стратификация (К. Маркс, М. Вебер) като пресечна точка на структуралните и културните фактори, отговорни за стигматизацията на етническото малцинство и пречещи на интеграцията на ромите в България и на афроамериканците в САЩ. Във връзка със съществуващия въпрос за интеграционния потенциал на обществата се обсъждат петте типа отношения между мнозинство и малцинство (избиване, прогонване, асимилация, сегрегация и интеграция), както и надценяваната като общностна ценност у нас толерантност. По отношение на интеграционните политики в първа глава се прави съпоставителен анализ на нагласите към ромската общност и други малцинствени групи – арменци, евреи, турци, а във втора глава - на положението на афроамериканците и други имигрантски групи – на

¹ Забележка: Препоръчителен обем на становището – 2-3 стандартни страници.

азиатците, на африканските имигранти, на латиносите. Своите разсъждения доц. Кирилов подкрепя чрез метода на case studies, като представя ситуацията на етническо взаимодействие след наводнението в Аспарухово (с. 164-166). Във втората глава пък се поставя акцент върху особената идентичност на имигрантите – връзката с родината им и с новата страна. В този контекст се разглеждат отношенията между африкански и азиатски имигранти (сомалийци, конгоанци, бутански непалци, мианмарци) и афроамериканци в американския град Сиракюз въз основа на данни от теренна работа.

Особено интересен е анализът на възможностите за интеграция на ромското малцинство в България от гледна точка на политическата воля и изгода. За тази цел се разглеждат четири преобладаващи политико-идеологически дискурса в съвременното българско общество: на социалната демокрация, на либерализма, на консерватизма и на национализма. Според мен този модел у нас би бил двуполусен според приемането или отхвърлянето на идеологията и дискурса на политическата коректност като стратегия за приобщаване на малцинствата – на либералните политически формации, от една страна, и на консервативните, социалистическите и националистичните политически формации, от друга страна.

Изнесените резултати за двете общности потвърждават идеята за концентричните кръгове на толерантността – „групите, чиято култура е по-близка до тази на приемащото общество, могат по-лесно да бъдат приобщени, отколкото тези с различна култура“ (с. 273).

В третата част на изследването се анализира образът на ромите в масмедията и киното през идеите на етноцентризма, национализма, предразсъдъците, както и през теоремата на Томас (самореализиращото се пророчество), според която, ако хората определят дадени ситуации за реални, то те впоследствие стават реални. Тук се третира и въпросът за езика на омразата, който налага необходимостта да се формулират приносните правила за обективно отразяване на различните: стремеж към предварително неутрално отношение; търсене на реални факти, а не са слухове и предположения; избягване на категорични и прибързани изводи; осигуряване на гледната точка и на двете групи; избягване на езика на омразата; избягване на търсенето на колективна отговорност и вина; опит за емпатия. Анализът на репрезентацията на ромите в масмедията се опира на няколко конкретни случая – сблъсък в „Красна поляна“ (2007), конфликта в Катуница (2011), убийствата в кв. Димитър Миленков (2013), сблъсък в Асеновград (2017), конфликта във Войводино (2019). Осъществено е подробно проследяване в хронологичен порядък на публикациите относно конфликтите, коментират се и повдигнатите дебати по време и след инцидентите. Изводите показват различия в медийното отразяване, като се отбелязват търсенето на колективна вина и наказание, повдигането на въпросите за ромската интеграция и прехвърлянето на конфликтите от битовото към етническото равнище. Във връзка с разгледаните случаи се повдига и въпросът за регулацията на интернет пространството. Специално място е отредено и на малцинствените медии и на тяхната роля за преодоляването или опасността от засилване на обществените напрежения и конфликти между етническите групи. Образът на ромите в киното е очертан въз основа на широк времеви и географски контекст – в българското, югославското и постюгославското, в съветското и постсъветското, унгарското, полското и румънското кино. В по-ранните филмови произведения образът им е свързан с романтичната и екзотична представа за групата, докато по-късните творби се ангажират с реалистично отразяване на тежкия ромски живот.

Резултатите от всичко направено добросъвестно се систематизират в заключението, в което се обобщава, че системното и културалното обяснение за положението на тези етнически групи са взаимно свързани – дискриминацията и расизмът на макрообщността подтикват развитието на черти на нисшата класа и културата на бедността у тези общности. Липсата на работещ интеграционен модел води до самореализиращото се пророчество –

затвърждаването на представата, че ромите и афроамериканците не могат да се интегрират. Отчитането на разделението на „ние-групи“ и „те-групи“, както и концентричните кръгове на толерантност е важна стъпка към разбирането на конфликтите, а грижата гражданите да свикнат и да приемат културното многообразие би следвало да се поеме от институциите, медиите, образователните структури и гражданското общество. Скептицизмът в България към мултикултурализма и космополитизма се дължи на политически влияния, имиграцията, тероризма и гражданските войни в страни от Близкия изток.

Основен принос на изследването е, че то съдържа данни от теренни проучвания и качествени методи като наблюдение, неформални и дълбочинни интервюта. Данните са допълнени от вторичен анализ на представителни проучвания, статистически сведения и медийни публикации. Много детайлно са описани параметрите на теренните проучвания в България и в САЩ – времетраене, местоположение и райониране, кратки описания на местностите. Изборът на терен на изследването е мотивиран със значимо събитие, поради което районът е попаднал във фокуса на медиите. Вследствие на тази информация може да се оцени огромният времеви период (около 10-годишен), в който са извършвани изследователските процедури, както и да се отчетат трудностите, свързани с ориентирането и осмислянето на феномени, функциониращи в чужда социокултурна среда, с които доц. Кирилов се е справил повече от блестящо.

Теоретичната канава на изследването обхваща изследвания на български и на английски език, чиито идеи са включени ненаатрапчиво в текста на монографията, а списъкът им в края на книгата респектира с впечатляващ обем и разнообразие.

Освен монографичното изследване колегата представя 11 студии и 12 статии в реномирани наши и чужди издания. Текстовете му се фокусират върху проблема за медийното отразяване на военни конфликти и малцинствени проблеми, както и третирането им в киното. Гледните точки към проблематиката преминават през информационната война, межкултурния диалог и толерантността като ценностна културна ориентация.

Представените изследвания имат висока научна, научно-приложна и образователна стойност. Освен привеждането на нови факти чрез прилагането на различни методи за потвърждаването на ключови обяснителни теории, резултатите от изследванията на доц. Кирилов имат значим социален ефект – помагат за разбирането на буксуващото интегриране на малцинствата и за оптимизиране на интеграционните политики. Без излишна ескалация на различията се предлага ясна интерпретация на актуалната ситуация на малцинствата, като се отчитат всички фактори, влияещи върху взаимодействието им с мнозинството, с другите малцинства и с институциите. Възкресяването и обновената интерпретация на понятия, използвани в американската социология от началото на ХХ век, е принос в разчитането на процесите, протичащи в културно нехомогенните общества. Заключение, че дори в рамките на малцинствата се изграждат „ние-групи“ и „те-групи“, има висока експликативна стойност при разглеждането на социалните напрежения. Открояването на ролята на медията (информационни медии и кино) в представянето на социалните, националните и религиозните конфликтни точки носи съществения образователен капацитет на изследванията. Чрез демистифицирането на техниките за пропаганда и манипулация доц. Кирилов се намесва в актуалните дебати за необходимостта от повишаване на медийната грамотност.

II. Бележки и препоръки

Доц. Кирилов е разпознаван и цитиран автор от редица наши и чужди изследователи. Той е ръководител и/или член на шест проекта, които са тясно свързани с изследователската проблематика, очертана в публикациите му. Ръководи и десетки дипломанти, както и докторанти, от които един успешно защитил. В последните години доц. Кирилов активно

участва в дейността на факултета – блестящ модератор на панели в научни конференции; отговорен член на комисии, от чиито решения зависят развитието на младите учени и докторантите и научната дейност на преподавателския състав; ръководител на катедрата „История и теория на журналистиката“. Със собствения си пример той поддържа всекидневно академичната атмосфера на толерантност, уважение и автономия на мисълта и словото.

Документацията на колегата за кандидатстване в обявения конкурс за професор е пълна. Минималните национални изисквания по чл. 2б от ЗРАСРБ са покрити и дори надхвърлени.

III. Заключение

Въз основа на високата си оценка за цялостната научна, преподавателска и академична дейност на доц. Светлозар Кирилов предлагам на уважаваните членове на научното жури да подкрепят избора му за „професор“ по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Мултикултурализъм и медии). Убедено ще гласувам положително за избирането му.

Дата: 11.11.2022 г.

Член на журито:

Проф. д.н. Андреана Ефтимова